

στοιχο δεν ισχύει στα αγγλικά όπου η κοινωνία επιβραβεύει κυρίως το άτομο.

Οι τελευταίες διαπιστώσεις μας επιτρέπουν να μεταβούμε ομαλά στο ζήτημα της ενδεικτικότητας (σ. 212) η οποία αφορά εκείνες τις πτυχές της γλωσσικής χρήσης με σαφή πολιτισμική πλαισίωση και εξάρτηση, αλλά και τη στρατηγική αξιοποίηση της ενδεικτικότητας στις περιπτώσεις γλωσσικών περασμάτων (crossings). Σύμφωνα με τον Rampton (1995) με τα γλωσσικά περάσματα υιοθετείται ένας κώδικας ή στοιχεία του από ομιλητές οι οποίοι δεν θεωρούνται αποδεκτά μέλη της κοινωνικής-πολιτισμικής ομάδας που κατεξοχήν χρησιμοποιεί τον κώδικα αυτόν. Ο Κανάκης (σ. 214) αναφέρει σχετικά την έρευνα της Bucholtz (1999) όπου αναλύονται τα επιλεκτικά γλωσσικά περάσματα των λευκών αρσενικών Αμερικανών στην καθομιλουμένη Αγγλική των Αφροαμερικανών προκειμένου να οικειοποιηθούν και να προβάλλουν κοινωνικά χαρακτηριστικά όπως η φυσική ρώμη, να κατασκευάσουν δηλαδή συγκεκριμένες κοινωνικές ταυτότητες με την ενεργοποίηση των κατάλληλων γλωσσικών ενδεικτών. Από αυτά τα εμπειρικά δεδομένα, προκύπτει, επομένως, ότι οι γλωσσικοί ενδείκτες αποτελούν ιδιαίτερα αποτελεσματικούς μηχανισμούς στη διαδικασία κατασκευής ταυτοτήτων.

Ο τελευταίος σταθμός της περιήγησής μας είναι το φαινόμενο της πραγματολογικής προϋπόθεσης η οποία, σύμφωνα με τον Κανάκη (σ. 234), «σχετίζεται με υποθέσεις ή παραδοχές του ομιλητή και πληροφορίες που θεωρούνται δεδομένες στο πλαίσιο του επικοινωνιακού γεγονότος». Μ' άλλα λόγια, η πραγματολογική προϋπόθεση λειτουργεί ως ενδείκτης στάσεων, απόψεων, αξιών και ιδανικών (σ. 240). Ως εκ τούτου, συνεχίζει ο Κανάκης (σ. 236), η πραγματολογική προϋπόθεση «μπορεί να φωτίσει τη σχέση γλώσσας και κοινής λογικής ή κοινωνικο-πολιτισμικών παραδοχών, αλλά και τη γλωσσική έκφραση της ιδεολογίας». Το κυπριακό δεν αντέχει άλλη αποτυχία φέρεται να έχει πει η νυν Υπουργός Εξωτερικών (σ. 237) σε πρόσφατη συνέντευξή της. Η προϋπόθεση του εκφωνήματος αυτού είναι ότι το κυπριακό έχει αποτύχει στο παρελθόν, γεγονός που αποδίδει ευθύνες στους προκατόχους της και δείχνει ταυτόχρονα την αρνητική αξιολόγηση της Υπουργού προς αυτούς. Διαπιστώνουμε, κατά συνέπεια, ότι το εκφώνημα έχει ιδεολογικές φορτίσεις διότι μέσω αυτού η Υπουργός τοποθετείται και τοποθετεί τους προκατόχους της ως προς ένα αξιολογικό σύστημα παραδοχών. Η θέση της δε αυτή, αν και ιδεολογική, προβάλλεται ως αυτονόητη και μη επι-

δεχόμενη αμφισβήτησης. Γενικότερα, διαπιστώνουμε ότι η πραγματολογική προϋπόθεση αποτελεί έναν ενδείκτη που σιωπηρά και αποτελεσματικά συμβάλλει στην κατασκευή ταυτοτήτων μέσω της εδραίωσης ιδεολογικών πλαισίων.

Από την επιλεκτική αυτή περιδιάβαση σε πραγματολογικές θεωρίες και αναλύσεις που παρουσιάζονται στο βιβλίο του Κανάκη μπορούμε νομίζω να οδηγηθούμε στο συμπέρασμα ότι η σημασία κατασκευάζεται στο πλαίσιο της διεπιδραστικής διαπραγμάτευσης ομιλητή και ακροατή, «είναι σαν τον ηλεκτρικό σπινθήρα που εμφανίζεται μόνο όταν ενωθούν δύο διαφορετικοί πόλοι» για να θυμηθούμε μια ωραία παρομοίωση του Vološinov (1973: 102-103). Οι δύο αυτοί βασικοί παράγοντες της επικοινωνίας, ο ομιλητής και ο ακροατής του, διαπραγματεύονται και κατασκευάζουν τη σημασία προβάλλοντας σ' αυτήν και μέσω αυτής τις επιδιωκόμενες εκ μέρους τους ταυτότητες. Η δε διαπροσωπική τους διεπίδραση βασίζεται στις ιδιαιτερότητες της κοινωνικής-επικοινωνιακής περίπτωσης και στις «νόρμες που είναι πολιτισμικά τοποθετημένες (culture specific) και αντανακλούν αξίες που είναι σεβαστές σε μια συγκεκριμένη κοινωνία», όπως παρατηρεί ο Κανάκης (σ. 289) αντλώντας από τη Wierzbicka (2003). Δεν μπορούμε, μ' άλλα λόγια, να μελετήσουμε τη λεκτική επαφή ομιλητή και ακροατή καθώς και τις σημασίες και ταυτότητες που κατασκευάζουν, αν δεν λάβουμε υπόψη μας το κοινωνικό και ευρύτερα πολιτισμικό πλαίσιο στο οποίο η λεκτική επαφή τοποθετείται.

Αν κατάφερα (προκαταρκτικά έστω) να απαντήσω στο ερώτημα «τι μας αποκαλύπτει η χρήση της γλώσσας για τους συνομιλητές και τις ταυτότητές τους;» το οφείλω στο συστηματικό, εύληπτο και κατανοητό τρόπο με τον οποίο παρουσιάζονται κριτικά στο βιβλίο του Κανάκη οι πιο σημαντικές σύγχρονες πραγματολογικές θεωρίες, όπως επίσης και στα αποκαλυπτικά παραδείγματα που παραθέτει, ενδεικτικά της ιδιαίτερα διεισδυτικής και ευαίσθητης ερευνητικής ματιάς του στον περίπλοκο τρόπο με τον οποίο η γλώσσα και η καθημερινή κοινωνική ζωή διαπλέκονται.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Austin, J. L., *How to do things with words*. Oxford: Clarendon Press, 1962.
Brown, P. and S. C. Levinson, *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.
Bucholtz, M., 'You da man': Narrating the racial order in the production of

white masculinity. *Journal of Sociolinguistics* 3/4, 1999 443-460.

Grice, P., "Logic and conversation", στο P. Cole and J. Morgan (επιμ.), *Syntax and semantics 3: Speech acts*, New York, Academic Press, 1975, 41-58.

Joseph, J., *Language and identity: National, ethnic, religious*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2004.

Keenan, E., The universality of conversational postulates. *Language in Society* 5, 1976, 67-80.

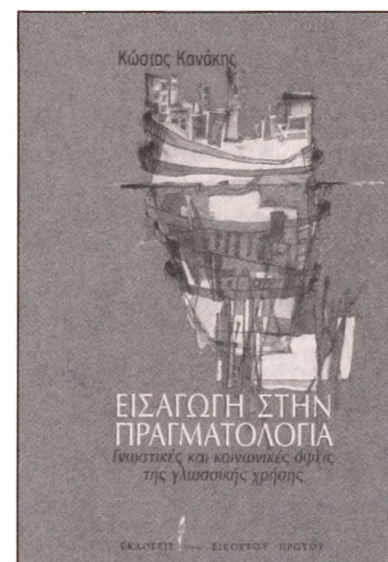
Rampton, B., *Crossing: Language and ethnicity among adolescents*. London, Longman, 1995.

Σηφιανού Μ., «Είμαστε λοιπόν ευγενικοί; Η έκφραση της ευγένειας στα ελληνικά και στα αγγλικά», *Γλώσσα* 38, 1996, 7-22.

Thomas, J., *Meaning in interaction: An introduction to pragmatics*, London, Longman, 1995.

Vološinov, V. N., *Marxism and the philosophy of language*, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1973.

Wierzbicka, A., *Cross-cultural pragmatics: The semantics of human interaction*, 2η έκδ., Berlin, Mouton de Gruyter, 2003.

Για το βιβλίο

Κώστας Κανάκης, *Εισαγωγή στην πραγματολογία: Γνωστικές και κοινωνικές όψεις της γλωσσικής χρήσης*, έκδ. α', Αθήνα, Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, 2007, 368 σ.

Θ. Παραδέλλης

Γιατί Πραγματολογία;

Το σύντομο αυτό κείμενο είναι γραμμένο από μη γλωσσολόγο που θεωρεί ωστόσο, ότι έχει έννομο συμφέρον να ασχοληθεί με την πραγματολογία και να προσπαθήσει

Ο Θ. Παραδέλλης διδάσκει κοινωνική ανθρωπολογία στο Πανεπιστήμιο Πατρών.

να πείσει ότι η πραγματολογία γενικά και το συγκεκριμένο αυτό βιβλίο του Κώστα Κανάκη αφορά όλες τις κοινωνικές επιστήμες, θα τολμούσα να πω, όλες τις επιστήμες στην κριτική και αυτοκριτική τους διάσταση.

Η πραγματολογία γεννήθηκε ως μέρος μιας γενικότερης θεωρίας της σημείωσης, αφορούσε δηλαδή κάθε δραστηριότητα, συμπεριφορά ή διαδικασία που ενέπλεκε σημεία κατά την παραγωγή νοήματος (Morris 1938). Από μια στιγμή και πέρα αποτέλεσε έναν από τους τρεις κλάδους της σύγχρονης γλωσσολογίας, που στο εξής περιλάμβανε τη *Συντακτική* ανάλυση (τη μελέτη των σχέσεων μεταξύ των σημείων), τη *Σημασιολογία* (τη μελέτη των σχέσεων μεταξύ των σημείων και των αντικειμένων στα οποία αναφέρονται) και την *Πραγματολογία* (τη μελέτη των σχέσεων μεταξύ των σημείων και των χρηστών ή ερμηνευτών τους). Η πραγματολογία κατά συνέπεια αφορά στη μελέτη της γλωσσικής χρήσης, «ασχολείται με τις βιοτικές πλευρές της σημείωσης, με όλα δηλαδή τα βιολογικά, ψυχολογικά και κοινωνικά φαινόμενα που προκύπτουν κατά τη λειτουργία των σημείων» (Morris 1938 :30).

Αν όμως η πραγματολογία προσεγγίζει τη γλώσσα ως μορφή συμπεριφοράς και επιτέλεσης και συμπεριφορά συνεπάγεται «όλα τα βιολογικά, ψυχολογικά και κοινωνικά φαινόμενα που προκύπτουν κατά τη λειτουργία των σημείων», η πραγματολογική σκοπιά αφορά όλες τις πλευρές της γλώσσας και της χρήσης της και όλες τις επιστημονικές πειθαρχίες. Βέβαια, στο ακαδημαϊκό επίπεδο ισχύουν συνήθως κάποιες τεχνητές ή και αυθαίρετες διακρίσεις (με ακραία θέση ότι σημασιολογία μελετά τη σημασία εκτός συμφραζομένων, η πραγματολογία εντός συμφραζομένων) ή αποδίδονται στην πραγματολογία κάποιες συγκεκριμένες περιοχές μελέτης, όπως δείξη, υπονοήματα, γλωσσικές πράξεις, συνομιλιακές δομές, γλωσσική ευγένεια και άλλα. Τα αναφέρω, ωστόσο, αυτά χωρίς ιδιαίτερη κριτική έμφαση από την άποψη ότι αφενός οι περισσότεροι τουλάχιστον από τους ακαδημαϊκούς γλωσσολόγους έχουν σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό συναίσθηση του πόσο τεχνητή και συμβατική είναι η τριμερής αυτή διάκριση (διαβάστε λ.χ. το όγδοο κεφάλαιο του βιβλίου του Κ. Κανάκη) και αφετέρου είναι υποχρεωμένοι (στην αρχή τουλάχιστον της σταδιοδρομίας τους) να ακολουθήσουν και να τηρήσουν τις συμβατικές ακαδημαϊκές επιλογές των Τμημάτων τους προκειμένου να μην βρεθούν περιθωριοποιημένοι, μέχρι νεωτέρας διαταγής ή δυνατότητας.

Εν πάση περιπτώσει, ο κοινωνικός κόσμος είναι ένας κόσμος επικοινωνίας, λόγου, ρητορικής, συνομιλιών, συζητήσεων, γραπτών τεκμηρίων, τελετουργιών, επιτελέσεων, κατασκευής ταυτοτήτων, θα έλεγα και σιωπών... Αν δούμε λοιπόν την πραγματολογία από τα έξω και εννοώ από τη σκοπιά των άλλων κοινωνικών επιστημών και δη της ανθρωπολογίας, που κατά τη γνώμη μου έχει ένα ιδιαίτερο εύρος, αυτό που θα λέγαμε ότι καθορίζει τη βαρύτητα και αξία της είναι το γεγονός ότι εστιάζει στην ίδια την παραγωγή σημασίας. Τι σημαίνει αυτό; Σημαίνει ότι καθώς οι σχέσεις μορφής/σημασίας δεν είναι δεδομένες και παγιωμένες, καθώς δηλαδή η επικοινωνία γενικώς δεν συνίσταται στο συνδυασμό απλώς μιας προϋπάρχουσας σημασίας με μια μορφή, σημασία είναι πάντα θέμα συμφραζομένων: η σημασία πάντα αναδύεται.

Θα μου επιτρέψετε λοιπόν, να κάνω μερικές συνδέσεις ανάμεσα στο βιβλίο του Κώστα Κανάκη και της κοινωνικής/πολιτισμικής ανθρωπολογίας. Δεν θα μπορέσω να εξαντλήσω το περιεχόμενο του βιβλίου, θα περιοριστώ σε μερικά από τα θέματα που τίθενται και συζητιούνται σε αυτό και τα οποία μπορούν να λειτουργήσουν παραδειγματικά γι' αυτό που θα ήθελα να τονίσω, ότι η πραγματολογία γενικώς και η *Εισαγωγή* αυτή του Κ. Κανάκη, δεν αφορά μόνο τους γλωσσολόγους, αλλά όλους όσους ενδιαφέρονται για την κοινωνία, την ιστορία, τον πολιτισμό, την πολιτική, την επικοινωνία, θα έλεγα επίσης όλους όσοι ενδιαφέρονται να ανυψώσουν το επίπεδο αναστοχασμού τους σχετικά με το τι συμβαίνει γύρω τους και πώς οι ίδιοι συνδέονται με αυτά.

Ένα πρώτο ζήτημα είναι οι *Γλωσσικές πράξεις* (3ο κεφ.). Ο όρος αυτός αναφέρεται στην πραγματολογική δύναμη της γλώσσας, στο τι δηλαδή η γλώσσα όχι απλώς λέει, αλλά πράττει. Αναφέρεται σε όλα αυτά τα εκφωνήματα που αποτελούν συνάμα και πράξεις, επιφέρουν δηλαδή αλλαγές στο περιβάλλον, τροποποιούν τη συμπεριφορά των άλλων, κ.ο.κ. Το «βαπτίζεται ο/η δούλος του Θεού...» του ιερέα ή το «καταδικάζεσαι σε τόσα χρόνια» του δικαστή αποτελεί και την πραγματοποίηση αυτού που περιγράφει το εκφώνημα. Αυτό το ζήτημα κεντρικό στην πραγματολογία είναι και ήταν πριν τη θεωρία του Austin κεντρικό ζήτημα και στην ανθρωπολογία: μια πρώτη προσπάθεια να εκφραστεί η αντίληψη αυτή που συλλαμβάνει τη γλώσσα ως κοινωνική πράξη τη βρίσκουμε ήδη στον Marcel Mauss το 1902, στο έργο του *Σχεδίασμα μιας Γενικής Θεωρίας της Μαγείας*,

όπου μεταξύ των άλλων μας λέει: «η ίδια...η [λεκτική] αναφορά της πράξης αρκούσε για να παράξει τόσο την πράξη όσο και το αποτέλεσμά της » ή πάλι σχετικά με τις επωδές (τα ξόρκια) «ονομάζουν τις πράξεις και τα πράγματα και με αυτό τον τρόπο τα προκαλούν».

Πολύ πιο συνειδητά ο Malinowski τριάντα δύο χρόνια μετά (το 1935) προσπαθεί να διατυπώσει μια επιτελεστική θεωρία της γλώσσας συμπεραίνοντας ότι «η κύρια λειτουργία της γλώσσας δεν είναι να εκφράζει τη σκέψη... αλλά να παίζει ένα ενεργό πραγματολογικό ρόλο σε ό,τι αφορά την ανθρώπινη συμπεριφορά». Χρησιμοποιεί μάλιστα τον όρο «verbal act» (λεκτική πράξη) και τονίζει την ανάγκη να λαμβάνουμε υπ' όψη μας πάντα, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά στην πολιτισμική μετάφραση, το «συνολικό πλαίσιο συμφραζομένων» (the whole context).

Με τη θεωρία του Austin, η σχέση της ανθρωπολογίας και πραγματολογίας γίνεται στενότερη και εμπλουτίζεται. Το ζήτημα των κοινωνικών συμφραζομένων γίνεται πλέον καθοριστικό. Η λεκτική πράξη της καταδίκης (το «καταδικάζεσαι» του δικαστή) όχι μόνο επιφέρει μια πραγματική αλλαγή (τη φυλάκιση του ενόχου) τη στιγμή της ανακοίνωσης της ποινής, αλλά αναπαράγει συνάμα το νομικό σύστημα την πραγματικότητα του οποίου επιβεβαιώνει. Οπότε τα κοινωνικά συμφραζόμενα όχι μόνο επιτρέπουν και καθορίζουν ποια είναι η κατάλληλη συνθήκη για τη δεδομένη λεκτική πράξη, αλλά τα ίδια αυτά συμφραζόμενα (οι κοινωνικοί θεσμοί) επιβεβαιώνονται και ενισχύονται με τη χρήση των κατάλληλων λεκτικών πράξεων. Να προσθέσω παρεμπιπτόντως ότι η ανθρωπολογία έκανε μεγαλύτερη χρήση του Austin παρά του Searl, καθώς ο τελευταίος ενδιαφέρθηκε περισσότερο με τη συστηματοποίηση και περιγραφή των λέξεων που πράττουν, με τις ίδιες, δηλαδή, τις λεκτικές πράξεις. Ο Austin αντίθετα ενδιαφέρθηκε περισσότερο για τα συμφραζόμενα, καθώς ήθελε να μελετήσει «τη συνολική ομιλιακή πράξη στη συνολική της κατάσταση».

Στην ανθρωπολογία η θεωρία αυτή χρησιμοποιήθηκε για την ανάλυση των τελετουργιών και εν γένει των επιτελεστικών πρακτικών, αλλά και της «μαγικής» πρακτικής. Μια σωρεία ανθρωπολόγων ξεκινώντας από τον Austin μιλούν για την επιτελεστική φύση της τελετουργικής δραστηριότητας, αναφερόμενοι στο γεγονός ότι η αποτελεσματικότητά της έγκειται στην κοινωνική σύμβαση, στο ότι μια συγκεκριμένη μορφή συγκροτεί μια συγκεκριμένη πράξη. Κάτω από ορισμένες κοινωνικές

συνθήκες υπάρχει μια λογική αναγκαιότητα ανάμεσα στην πράξη (όπως λ.χ. όταν, ως δικαστής, εκφωνεί την καταδικαστική απόφαση). Η σχέση με τη θεωρία των λεκτικών πράξεων φαίνεται και στην ανθρωπολογική θεωρία της επιτέλεσης. Διάφοροι ανθρωπολόγοι επεξεργάστηκαν την έννοια αυτή. Ιδιαίτερα ο Victor Turner ο οποίος μελέτησε διάφορες τελετουργίες και οιοιεί τελετουργικές πρακτικές τις οποίες θεωρεί «μετασχηματιστικές επιτελέσεις που αποκαλύπτουν τις βασικές ταξινομήσεις, κατηγορίες και αντιφάσεις της πολιτισμικής διαδικασίας». Γενικώς οι θεωρίες που χαρακτηρίζουν την επικοινωνία όχι απλώς ως μεταβίβαση πληροφοριών, αλλά ως επιτελεστική πρακτική στηρίχτηκαν αφενός στην «ποιητική» του Jakobson (τον τρόπο δηλαδή που πραγματώνεται η επικοινωνία) και τις λεκτικές πράξεις του Austin αφετέρου. Η επιτέλεση άλλωστε, παράγει τα άτομα ως έμφυλα, εθνοτικά, πολιτικά, σεξουαλικά άτομα, άλλο ένα σημαντικότατο κεφάλαιο.

Αλλά η επιρροή της πραγματολογίας δεν περιορίζεται μόνο, σε ό,τι αφορά την ανθρωπολογία, στις προσεγγίσεις των τελετουργικών και επιτελεστικών πρακτικών. Η πραγματολογία σχετίζεται με τη θεμελιώδη πρακτική της ανθρωπολογίας που είναι η έρευνα πεδίου, η επιτόπια έρευνα, άρα και το παράγωγό της, την εθνογραφία. Και δεν αναφέρομαι απλώς στο γεγονός ότι ο/η ανθρωπολόγος οφείλει να γνωρίζει τη γλώσσα, τη διάλεκτο της όποιας ομάδας μελετά. Αναφέρομαι στη συνομιλία, τη συζήτηση, ως βασικό πόρο ή μέσο για την κατανόηση των κοινωνικών, πολιτισμικών γεγονότων. Ο/η εθνογράφος αυτό κυρίως και σε μεγάλο βαθμό κάνει στο πεδίο: συμμετέχει σε πολλές καθημερινές κοινές συνομιλίες με διαφορετικούς ανθρώπους και σε διαφορετικά συμφραζόμενα παρακολουθώντας και παρατηρώντας τις διάφορες καθημερινές και μη δραστηριότητες. Η συνομιλία άλλωστε παίζει βασικότατο ρόλο στην καθιέρωση και διατήρηση των πολιτισμικών συνηθειών των ατόμων και των συλλογικοτήτων (ταυτότητες, υποκειμενικότητες, ιδέες, κατηγορίες, στάσεις, παραδοχές, αξίες, ιδεολογίες, κ.ο.κ). Μέσα από την καθημερινή συνομιλία και το συγχρωτισμό επιτελούμε μαζί με τους άλλους ένα ευρύτατο φάσμα από πολιτισμικά σημαντικές πράξεις και δραστηριότητες. Δημιουργούμε, διατηρούμε ή και μετασχηματίζουμε σημαίνουσες σχέσεις ανάμεσα σε ανθρώπους, αντικείμενα και ιδέες. Μαθαίνουμε να αναγνωρίζουμε διάφορες και διαφορετικές δραστηριότητες, μαθαίνουμε να μιλάμε και να ενεργού-

με με τρόπους που αντιστοιχούν σε διαφορετικές περιστάσεις και συμφραζόμενα.

Η συνομιλία είναι λοιπόν, μια σημαντική πολιτισμική πρακτική και η μελέτη της αποκαλύπτει σημαντικές πλευρές της κοινωνικότητας και της συμπεριφοράς, όπως το πώς τα δρώντα υποκείμενα κατασκευάζουν ιδιαίτερα συμφραζόμενα, παράγουν εξουσία ή αντιστέκονται σε αυτή, πώς οργανώνουν ιεραρχίες, κατασκευάζουν πολλαπλές ταυτότητες, συμμετέχουν στον εκκοινωνισμό των νέων μελών της κοινότητας, λατρεύουν, επιχειρηματολογούν και χίλια τόσα άλλα. Μελετώντας τη χρήση της γλώσσας μέσα από διαφορετικά συμφραζόμενα, μπορούμε να κατανοήσουμε πώς αναδύονται οι διάφορες κοινωνικές διακρίσεις (φύλου, τάξης, εθνότητας,...), πώς οργανώνεται η εμπειρία μέσα από την αφήγηση, πώς χρησιμοποιούνται οι χειρονομίες, τα νεύματα, η σιωπή και τόσα άλλα. Καθώς οι ομιλητές παίρνουν συγκεκριμένες θέσεις υποκείμενου και παράγουν τον εαυτό τους μέσα από τη γλώσσα, δημιουργούν/παράγουν «πραγματικότητα» δίνοντας νόημα σε πλευρές της εμπειρίας από μια συγκεκριμένη προοπτική.

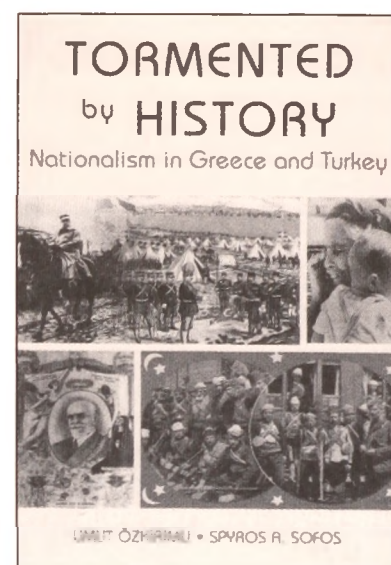
Οπότε πολύ κοντά στην πραγματολογία, στη διαδραστική της εκδοχή, η ανθρωπολογία και ιδιαίτερα βέβαια, η γλωσσολογική ανθρωπολογία προσπαθεί να κατανοήσει πώς οι άνθρωποι χειρίζονται τους συμβολικούς πόρους προκειμένου να επιτελέσουν διάφορες δραστηριότητες, ενέργειες (που αποτελούν και τη στόφα της κοινωνικής ζωής) και πώς οι δραστηριότητες οργανώνονται στους διάφορους πολιτισμούς. Πράγμα που μας επιστρέφει και πάλι στη θεωρία των λεκτικών πράξεων και των συμφραζομένων μέσα στα οποία καλούνται να πραγματοποιηθούν.

Θα μπορούσα να συνδέσω και άλλες ενότητες του βιβλίου με την ανθρωπολογική πρακτική, όπως το σημαντικό κεφάλαιο για τη Δείξη, για τις λέξεις δηλαδή που αναφέρονται σε πρόσωπα, αντικείμενα, καταστάσεις δεικνύοντάς τα (εγώ, εσύ, εδώ, τώρα, κ.ο.κ). Πρόκειται για ένα θέμα ιδιαίτερα ενδιαφέρον, όταν μάλιστα έχουμε να κάνουμε με δείκτες που προκύπτουν δίχως να έχουμε συνείδηση ή παρά τη θέλησή μας, όπως όταν μάς προδίδει η ομιλία μας, καθώς ο τρόπος ομιλίας στο σύνολό της δεικνύει την κοινωνική ή τοπική καταγωγή, την ταξική προέλευση, το επίπεδο εγγραμματοσύνης και τόσα άλλα ή τόσους άλλους κοινωνικούς δείκτες.

Θα ήταν μάλιστα σκόπιμο να τονίσουμε και την περίπτωση όπου η γλώσσα χρησιμοποιείται με τρόπο που να εμφανίζεται αποσπασμένη από συμφραζόμενα και από

οποιοδήποτε συγκριμένο ομιλητή, όπως στην περίπτωση της τελετουργικής γλώσσας με στόχο να αναιρέσει την όποια «πραγματικότητα» και να κατασκευάσει μια άλλη εκτός συμφραζομένων, εκτός ιστορικών συγκυριών, αιώνια «άλλη και αληθινή» πραγματικότητα.

Σε αυτά και σε πολλά άλλα ζητήματα μπορεί να βοηθήσει το βιβλίο αυτό του Κώστα Κανάκη, γραμμένο καθώς είναι με τρόπο σαφή, διαυγή και συστηματικό, με τη χρήση ελληνικών παραδειγμάτων και με μια εντυπωσιακή βιβλιογραφική ενημέρωση. Και το σημαντικό είναι επίσης, ότι το βιβλίο πέρα από εγχειρίδιο αποτελεί και κριτική πραγματεία πάνω στα ζητήματα της πραγματολογίας.

Για το βιβλίο

Umur Özkirimli και Σπύρος Σοφός, *Tormented by History: Nationalism in Greece and Turkey*, Hurst & Company, Λονδίνο 2008, 220 σ.

Θάλεια Δραγώνα

Το βιβλίο των Özkirimli και Σοφού με τον εύστοχο τίτλο *Tormented by History: Nationalism in Greece and Turkey* έρχεται να προστεθεί σε μια αυξανόμενη τα τελευταία χρόνια ελληνοτουρκική ακαδημαϊκή συνεργασία και από τις δύο πλευρές του Αιγαίου. Αποδίδω μεγάλη σημασία σε τέτοιου τύπου εγχειρήματα αφενός για τη διανοητική απόλαυση που επιφυλάσσουν και αφετέρου διότι συμβάλλουν στην από τα κάτω προσέγγιση των δύο λαών που η μοίρα τους είναι αλληλένδετη. Ας μου επιτραπεί να σημειώσω ότι συνέβαλα σε τέτοιου είδους προσπάθειες όταν ακόμα αυτή η πρόθεση ξένιζε και συναντούσε

Η Θάλεια Δραγώνα διδάσκει κοινωνική ψυχολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και είναι Βουλευτής Επικρατείας.